

Ar norite suprasti, kaip politinės organizacijos, dalyvaujančios 2024 m. LR Seimo rinkimuose, **žvelgia į psichikos sveikatą?**

Lietuvos psichologų sąjunga kartu su Psichikos sveikatos iniciatyvomis parengė **visų rinkimuose dalyvaujančių partijų ir koalicijų** apžvalgą psichikos sveikatos pjūviu!

Psichikos sveikata priklauso nuo įvairių dalykų. Pavyzdžiui, vienatvė lema psichikos sveikatos sunkumus, o skurdas, diskriminacijos patirtys padidina psichikos sveikatos sutrikimų riziką. Taigi, Lietuvos ekonomikos vystymas, vidaus ir ypač socialinė politika, netgi ir šalies gynybos strategija daro poveikį mūsų psichikos sveikatai. Visgi, rengdami apžvalgą apsiribojome keletu **klausimų tiesiogiai susijusių su psichikos sveikatos politika:**

- Kaip suprantama psichikos sveikata?
- Kaip ketinama rūpintis vaikų psichikos sveikata?
- Kaip ketinama tobulinti psichikos sveikatos priežiūros sistemą?
- Kokie siūlomi sprendimai mažinti psichikos sveikatos stigmą?
- Kokios pastebimos žmogaus teisių ir psichikos sveikatos sąsajos?
- Kaip rūpinamasi žmonių su psichosocialine ar (ir) intelekto negalia teisėmis?
- Kaip ketinama vykdyti savižudybių prevenciją?

Partijų programos pristatymo eiliškumas – pagal Vyriausios rinkimų komisijos sąrašų numerius, jų mažėjimo tvarka.

Lietuvos lenkų rinkimų akcija-Krikščioniškų šeimų sąjunga

Kokį sprendimą jaunimo savižudybių prevencijai siūlo Lietuvos lenkų rinkimų akcija-Krikščionių šeimų sąjunga?

Gana glaustoje partijos programoje išskiriamos 3 pagrindinės veiklos kryptys. Viena iš jų – „emocinis ir psichologinis saugumas“. Jis suprantamas itin plačiai. Pavyzdžiui, tarp siūlomų priemonių yra skaitymo populiarinimas pasitelkiant respublikines skaitymo akcijas.

Vienintelė įvardinta priemonė, kuri tiesiogiai siejama su psichikos sveikatos stiprinimu (psichoaktyvių medžiagų vartojimo mažinimu, savižudybių prevencija) – tai Šventu raštu grindžiamas tikėjimas.

Tikėjimas išties yra vienas iš psichologinio atsparumo šaltinių, daliai žmonių net labai reikšmingas. Visgi religijos vienareikšmiškas siūlymas kaip vienintelės priemonės gerai psichikos sveikatai užtikrinti nepakankas, ypač atsižvelgiant į žmonių ir jų tikėjimo įvairovę.

Apie psichikos sveikatos sistemą ir jos tobulinimą, vaikų psichikos sveikatą ir kitas analizei pasirinktas temas neužsimenama.

Vietoje to, programoje atsiskleidžia aktyvus priešiškas LGBTQI+ bendruomenei. Verta atkreipti dėmesį, kad diskriminacija žaloja žmonių psichikos sveikatą ir visuomenę, neigiamai veikia visos visuomenės gerovę.

Laisvės partija

Laisvės partija planuoja padvigubinti psichikos sveikatai tenkančias biudžeto lėšas – kam jos bus skiriamos?

Psichikos sveikatai dėmesio Laisvės partijos programoje – daug. Numatomas žymiai didesnis finansavimas, kuris leistų atliepti regionų poreikius, steigti inovatyvias paslaugas, didinti psichikos sveikatos paslaugų tęstinumą. Tikimasi, kad terapinės paslaugos, daugiau mobilių komandų ir kitos priemonės taps pagalba patiems žmonėms valdyti simptomus ir gyventi įprastą gyvenimą. Tokiu būdu išvengiant patekimo į stacionarias psichiatrijos įstaigas ar specializuotas globos įstaigas.

Pastarieji tikslai iš dalies atliepia ir žmonių, besinaudojančių psichikos sveikatos paslaugomis, teisių temą. Visgi trūksta dėmesio žmonių, pavyzdžiui, gaunančių pagalbą psichiatrijos ligoninėse, žmogaus teisių užtikrinimui stiprinti.

Į psichikos sveikatos sunkumų atpažinimą ir nukreipimą pagalbos Laisvės partijos programoje numatoma įtraukti šeimos gydytojus, ypač priklausomybių, depresijos ar valgymo sutrikimų atveju. Daug rūpesčio skiriama naujagimių auginančių mamų ir tėčių savijautai.

Aptariama vis dar gajį psichikos sveikatos stigma – ketinama didinti emocinį raštingumą, keisti negatyvias nuostatas į kreipimąsi pagalbos ir psichikos sveikatos sunkumų patiriančius žmones. Tuo tikslu žadamos didelio masto ir ilgalaikės visuomenės švietimo programos.

Visgi verta atkreipti dėmesį, kad programoje aptariant psichikos sveikatą kai kur vartojamos „ligos“ ir „gydymo“ sąvokos, kurios atspindi pasenusį biomedicininį požiūrį į psichikos sveikatą, o ne šiuolaikinį biopsichosocialinį.

Aptariant vaikų psichikos sveikatą – taip pat pabrėžiamas paslaugų prieinamumas, jų pritaikymas. Akcentuojamos ambulatorinės paslaugos, kiek įmanoma vengiant vaikų nukreipimo į uždaro tipo įstaigas, bei pagalba visai šeimai.

Švietimo kontekste aptariama patyčių žala vaikų psichikos sveikatai. Ketinama kasmet vertinti patyčių paplitimą mokyklos bendruomenėse ir taikyti tikslines intervencijos priemonės, vykdyti homofobiškų patyčių prevenciją. Aptariamoms priemonėms padėti psichologinę įtampą tėvų skyrybų metu patiriantiems vaikams.

Taip pat planuojama plėsti psichikos sveikatos paslaugas jaunimui, kurios būtų prieinamos neformaliose erdvėse, pavyzdžiui, atviruose jaunimo centruose.

Kalbant apie žmonių su negalia teises – aptiriamos įvairios prieinamos aplinkos kūrimo ir įtraukties didinimo priemonės, netgi įtraukimas į kultūrinį nakties gyvenimą. Planuojamos papildomos priemonės sklandžiam įtraukaus ugdymo įgyvendinimui. Visgi žmonės su psichosocialine ar (ir) intelekto negalia specifiškai nėra paminėti. Neaptiriamos priemonės socialinės globos pertvarkos kontekste.

Priklausomybių prevencija – stipriai išplėtotą temą programoje. Prevencija matoma plačiai – pirmiausia kaip vaikų užimtumo didinimas, asmenybės ugdymas, tėvų įtraukimas į paauglių gyvenimą, netgi skiriant tam papildomą poilsio dieną.

Verta pastebėti, kad aiškiai matomos priklausomybės sąsajos su psichikos sveikatos sunkumais, ryšio šeimoje trūkumu, vienišumu ir pan. Programoje rašoma apie psichikos sveikatos paslaugų

prieinamumo didinimą – arti gyvenamosios vietos, psichikos sveikatos centruose ar ligoninėse, taip pat ir kalėjimuose. Numatomas platesnis gydymo paslaugų pasirinkimas. Be to, specialistų kvalifikacijos kėlimas teikiant pagalbą žmonėms, kurie turi ir psichikos sveikatos sutrikimų, ir priklausomybę.

Galiausiai aptariami ankstyvosios intervencijos užsiėmimai, dienos stacionaro paslaugos „su medžiagomis eksperimentuojančiam vaikui ir šeimai“. Aptiriamos ir konkrečios žalos mažinimo priemonės.

Liberalų sąjūdis

Ar įmanoma mažinti psichikos sveikatos stigmą šviečiant visuomenę, bet nenumatant pokyčių psichikos sveikatos paslaugų teikime?

Skaitant programą šen bei ten švystelėja itin ambicingi visuomenės gerovės tikslai. Pavyzdžiui, siekis, kad „visi sveikatos sistemos dalyviai taptų emociškai ir psichosocialine prasme atsparūs grėsmėms“ arba mokykloje vaikai įgytų „individualizuotą laimingo gyvenimo modelį“.

Kalbant konkrečiai apie psichikos sveikatą, daugiausia pabrėžiamas stigos mažinimas, vykdant švietimo kampanijas mokyklose, darbo vietose ir bendruomenėse.

Stinga dėmesio psichikos sveikatos priežiūros sistemos gerinimui. Tik užsiminta, kad bus gerinama prieiga prie paslaugų. Nėra aišku kaip ir kokių, ar bus plėtojamos naujos paslaugos. Tiesa, minima, kad psichikos sveikatos sektorius turėtų būti atskirtas nuo poliprofilinių ligoninių.

Verta atkreipti dėmesį, kad programoje aptariant psichikos sveikatą vartojamos „ligos“ ir „gydymo“ sąvokos, kurios atspindi pasenusį biomedicininį požiūrį į psichikos sveikatą, o ne šiuolaikinį biopsichosocialinį.

Programoje numatoma imtis priemonių savižudybių skaičiui Lietuvoje mažinti. Problema aktuali, tačiau, trūksta konkretumo įvardinant planus.

Vaikų psichikos sveikatai skiriama dėmesio tik švietime kontekste. Deklaruojamas palaikymas įtraukiam ugdymui. Atkreipiamas dėmesys, kad neteisinga atliepti ugdymosi poreikius, kylančius tik iš diagnozės. Kritikuojamas įtraukties aprašų, tvarkų trūkumas, planuojama daugiau dėmesio skirti metodams, didinti švietimo pagalbos specialistų skaičių.

Didesnis dėmesys skiriamas jaunimo „psichologinei ir emocinei“ sveikatai. Numatoma kurti prieinamų sveikatos kabinetų sistemą. Aptiriamos psichologų paslaugos švietimo įstaigose, su galimybe jas gauti anonimiškai.

Atskirai aprašomos žalingo vartojimo ir priklausomybių problemos. Ketinama skleisti mokslu grįstą informaciją apie priklausomybių paplitimo mažinimo priemones. Taip pat didinti priklausomybės ligų gydymo paslaugų prieinamumą, įskaitant ir anonimišką pagalbą.

Kaip svarbios iškeliamos žmonių su negalia teisės, fizinio ir informacinio prieinamumo didinimas. Visgi neužsimenama apie žmonėms su psichosocialine ar (ir) intelekto negalia kylančius iššūkius, socialinės globos pertvarką.

Žmogaus teisių standartų užtikrinimas teikiant psichikos sveikatos paslaugas neaptiriamas.

Tėvynės sąjunga-Lietuvos krikščionys demokratai

Tėvynės sąjungos – Lietuvos krikščionių demokratų rinkiminė programa vadinasi „TS-LKD manifestu ateities Lietuvai“. Kiek šioje vizijoje svarbi psichikos sveikata?

Programoje nėra atskirai aptariama „psichikos sveikata“, pasirinktas terminas – „emocinė sveikata“. Žadama kurti „emociškai sveikesnę ir laimingesnę visuomenę“.

Įvardijamos tokios priemonės: didinti psichologinės pagalbos prieinamumą, plačiau diegti savižudybių prevencijos priemones, puoselėti psichikos sveikatą darbo vietose ir mokymosi įstaigose.

Šioms priemonėms trūksta konkretumo – kaip konkrečiai bus didinamas prieinamumas, kokios savižudybės prevencijos priemonės taikomos?

Konkretumo praėjusioje TS-LKD Seimo rinkimų programoje būta daugiau. Pavyzdžiui, žadėta iki 20% sumažinti savižudybių skaičių iki šių rinkimų. Taip pat vardintos novatoriškos alternatyvos priverstinėms priemonėms psichiatrijoje. Šiuo atveju, vienintelis konkretus pažadas – siekti tinkamo psichologų ir psichoterapeutų praktinės veiklos suregulavimo.

Žmogaus teisių tema programoje nėra prioritetinga – jos paminėtos tik emocinės sveikatos temos kontekste. Žadama skirti dėmesį žmogaus teisėms ir taikyti priemones, mažinančias stigmatizaciją ir diskriminaciją. Į tai galima pažiūrėti dvigubai. Viena vertus, žmogaus teisių pažeidimai neigiamai veikia visuomenės psichikos sveikatą. Kita vertus, galbūt ketinama stiprinti žmonių, patyrusių psichikos sveikatos sutrikimų, teises. Trūksta aiškumo ne tik, ko siekiama, bet vėlgi – konkretumo, kaip tai bus pasiekta.

Aptariant vaikų gerovę, daug dėmesio skiriama ankstyvajai vaiko raidai ir individualiems gebėjimams. Numatoma, kad geresnis jų įvertinimas padės suteikti tinkamas paslaugas. Organizuojant pagalbą šeimoms, žadama atsižvelgti į psichologinę šeimos gerovę. Šeimoms ir vaikams ketinama plėtoti nemokamas psichikos sveikatos paslaugas. Išskirtinis pažadas – skirti dėmesį psichikos sveikatai tikrinant vaikų sveikatą prieš mokslo metus. Švietimo kontekste ketinama stiprinti įtrauktį.

Programoje siūloma atsisakyti „specialiųjų poreikių“ sąvokos švietime ir pereiti prie „individualiųjų gebėjimų“ sąvokos. Verta pastebėti, kad švietime vartojama „specialiųjų ugdymosi poreikių sąvoka“, o ne „specialių poreikių“, kuri yra dar labiau stigmatizuojanti. Taip pat kaip ir šioje programoje vartojama sąvoka „ypatingi poreikiai“.

Apie jaunimo psichikos sveikatą atskirai nėra rašoma.

TS-LKD aptardami paskutinių 4 metų pasiekimus mini „įgyvendintą negalios reformą“. Žadama ir toliau ginti šiuos principus. Visgi konkrečiai ir neįvardija, kas dar planuojama. Žmonės su psichosocialine ar (ir) intelekto negalia nėra paminėti. Neaptariama socialinės globos pertvarka.

Taip pat neužsiminta ir apie pagalbą žalingai vartojantiems psichoaktyvias medžiagas ir (ar) turintiems priklausomybių.

Politinė partija „Nemuno aušra“

Politinės partijos „Nemuno aušra“ programos psichikos sveikatos pjūviu apžvelgti nepavyko – apie psichikos sveikatą nėra neužsiminta. Galbūt tai nėra svarbu?

Programa išties kukli – ją sudaro dvi įvadinės pastraipos, numatomi 26 darbai. Keliose programos vietose paminimas siekis mažinti socialinę atskirtį, mažinti diskriminaciją, pavyzdžiui: „kad pasibaigtų atskirų žmonių grupių žeminimas Lietuvoje“. Visgi nėra aišku apie kokias žmonių grupes kalbama ir kokių konkrečių priemonių bus imtasi diskriminacijai mažinti.

Programoje nėra rašoma apie vaikų ar jaunimo psichikos sveikatą, žalingo psichoaktyvių mediagų ir priklausomybės problemas, saivžudybių prevenciją, psichikos sveikatos ir žmogaus teisių sankirtas, žmonių su psichosocialine ar (ir) intelekto negalia teises.

Demokratų sąjunga „Vardan Lietuvos“

Lietuvos demokratai „Vardan Lietuvos“ žada kurti stabilią psichologinę aplinką. Ką tai reiškia ir kaip tai bus daroma – perskaičius programą aiškiau netampa.

Demokratų programoje pateiktas gan ilgas skyrius apie sveikatos apsaugą. Psichikos sveikata jame paminėta, bet jai skirta trumpa pastraipa. Ketinama plėsti psichikos sveikatos priežiūros paslaugas ir jų prieinamumą. Kokias paslaugas – neužsimenama. Tik detalizuojama, kad pagalba apims prevenciją ir ankstyvąją intervenciją. Taigi nepasakoma nieko konkrečiau.

Tiesa, kitoje programos vietoje iškeliamas pažadas užtikrinti psichologinę pagalbą ištikus krizei 24/7 visoje Lietuvoje. Pastaruosius 5 metus tokios paslaugos jau yra prieinamos Lietuvoje, jas teikia mobili krizių komanda.

Trumpai užsiminta, tačiau nesukonkretinta, apie psichoaktyvių medžiagų ir kitų priklausomybę keliančių veiksnių kontrolę, vartojimo prevenciją.

Bendrai sunku suprasti, kaip demokratai supranta psichikos sveikatą, ar pastebi stigmos reiškinių ir siekia jį mažinti, ar vertina psichikos sveikatos sutrikimų patirties turinčių žmonių ekspertizę. Galiausiai – ar sieks tobulinti psichikos sveikatos priežiūros sistemą. Neminima ir savižudybių prevencija.

Apie žmogaus teises programoje užsimenama irgi abstrakčiai – tiesiog žadama jas ginti. Tačiau išvis nekalbama apie konkrečių grupių, kurios dažniau diskriminuojamos, teises. Juolab neužsimenama apie žmones su intelekto ar (ir) psichosocialine negalia, socialinės globos pertvarkos procesą, žmogaus teisių principų įgyvendinimą teikiant psichikos sveikatos paslaugas.

Vaikų psichikos sveikatos tema paliečiama tik švietimo kontekste. Ketina spręsti įtraukaus ugdymo iššūkius – tobulinant švietimo pagalbos specialistų kompetencijas, jų skaičių, kuriant tinkamą edukacinę aplinką. Taip pat kalbama apie švietimo pagalbos tarnybų stiprinimą.

Partija „Laisvė ir teisingumas“

Ar tikrai „Laisvės ir teisingumo“ partija skirs ypatingą dėmesį psichikos sveikatai?

„Laisvės ir teisingumo“ programoje nėra atskiros dalies ar poskyrio psichikos sveikatai. Tačiau galima rasti keletą fragmentiškų pažadų. Vienas iš jų – ypatingą dėmesį skirti psichikos

sveikatos stiprinimui: „streso, distreso, psichologinių įtampų prevencijai“. Taip pat deklaruojamas rūpestis savižudybių rizikos atpažinimui ir prevencijai. Visgi kokių konkrečių priemonių bus imtasi – neaišku.

Pagalbos žmonėms, jau patiriantiems psichikos sveikatos sunkumų, priemonių nenumatoma. Taip pat nėra numatoma jokių pokyčių psichikos sveikatos priežiūros sistemoje.

Įdomu, kad programoje atkreipiamas dėmesys į žmogaus teisių sąsajas su psichikos sveikata: „Pilnavertei dvasinei žmonių savijautai ypatingai svarbus yra žmogaus teisių užtikrinimas“. Tačiau konkrečių veiksmų ar planų, kaip bus siekiama užtikrinti žmogaus teises, įsipareigojimo konkrečioms pažeidžiamoms grupėms nėra. Taip pat ir numatymo mažinti psichikos sveikatos stigmą, apsaugoti žmones su psichikos sveikatos sutrikimų patirtimi nuo diskriminacijos.

Nors atskirai apie vaikų psichikos sveikatą irgi nerašoma, švietimo kontekste paminima socialinio-emocinio ugdymo svarba. Matoma, kad tam reikia stiprinti ir pedagogų socialines-emocines kompetencijas. Tai leistų ryžtingiau kovoti su patyčiomis. Vėlgi – trūksta konkrečių pasiūlymų, kaip tai ketinama įgyvendinti.

Žmonių su negalia teisės paminimos fragmentiškai, kitų siekių kontekste. Visgi užsimenama konkrečiai apie slaugos ir globos įstaigas. Žadama skirti daugiau lėšų, gerinti aptarnavimo kokybę. Be to, siekiama, kad kuo daugiau aukštos kokybės paslaugų būtų teikiama namuose bei papildomai finansuoti dienos centrus. Tai svarbūs siekiai didinant įtrauktį į bendruomenę. Visgi lieka nesukonkretinta, kokioms žmonių grupėms bus didinamas šių paslaugų prieinamumas, kaip matuojama aptarnavimo kokybė. Negalime būti tikri, kad pažadai apima ir žmones su psychosocialine ar (ir) intelekto negalia.

Taip pat verta atkreipti dėmesį, kad remiantis žmogaus teisių požiūriu programoje vartojami netinkami terminai „neįgalieji“ ir „specialieji poreikiai“. Reikėtų vartoti stigmatą nedidinančius žodžius. Vietoj „neįgalieji“ – „žmonės su negalia“, vietoj „specialieji poreikiai“ – „individualios reikmės“ ar bent „specialieji ugdymosi poreikiai“.

Kalbant apie žalingą psichoaktyvių medžiagų vartojimą ir priklausomybes, minima prevencijos svarba ir ketinama spręsti problemą pasitelkiant „visapusiškas priemones“, kuriomis bus siekiama „rizikos veiksnių daromos žalos pašalinimo arba mažinimo“. Konkretus planas nepateikiamas.

Taikos koalicija

Taikos koalicijos programos psichikos sveikatos pjūviu apžvelgti nepavyko, nes neradome išsamios šios Koalicijos programos. Tik 14 punktų įsipareigojimus, skelbiamus Vyriausios rinkimų komisijos leidinyje.

Tarp šių punktų – apie psichikos sveikatą nė neužsiminta.

Vietoj to tarp pažadų randame tokius kaip: „STOP Dulkio sveikatos reformai“ ar „Siekti taikos“. Jų interpretuoti be platesnio konteksto nėra įmanoma.

Taikos koaliciją sudaro Darbo partija, Lietuvos krikščioniškosios demokratijos partija ir Žemaičių partija.

Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga

„Sveikos visuomenės“ vizija – ką Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga žada žmonėms, patiriantiems psichikos sveikatos sutrikimus?

Psichikos sveikatai LVŽS programoje dėmesio nėra daug. Rašoma bendrai apie sveikatą, kuri suprantama kaip „fizinės, psichinės ir socialinės gerovės būseną, kasdienio gyvenimo poreikiams būtinų jėgų perteklius“. Akcentuojamas paslaugų prieinamumas visiems, sveikos gyvenimo skatinimas.

Konkrečiai psichikos sveikatos srityje žadama didinti gyventojų psichologinį atsparumą, numatomas didesnis finansavimas psichikos sveikatos priežiūros centrams, tarpsektorinio ir tarpžinybinio bendradarbiavimo stiprinimas. Žadama rūpintis savižudybių prevencija. Nėra įvardinta konkrečių priemonių. Nenumatoma ir esminių psichikos sveikatos priežiūros sistemos pokyčių, naujų paslaugų plėtros.

Psichikos sveikatos stigma LVŽS programoje neminima.

Vaikų psichikos sveikatos tema taip pat atskirai neaptariama, minimas tik vaikų emocinis ugdymas švietimo kontekste. Deklaruojamas palaikymas įtraukiam švietimui, teikiant pagalbos priemones ir programas, įvertinant vaikų, turinčių „specialiųjų poreikių“, skaičių. Verta atkreipti dėmesį, kad pastaroji sąvoka siejama su stigma, o švietimo sistemoje vartojama sąvoka „specialieji ugdymosi poreikiai“. Šioje programoje kaip sinonimai vartojamos abi sąvokos. Mes rekomenduojame „individualių reikmių“ sąvoką.

Daugiau dėmesio skiriama priemonėms skatinti jaunimo gerovę. Ketinama priimti įstatymus ir kurti programas, kurios užtikrintų prieigą jaunimui prie sveikatos priežiūros ir psichologinės pagalbos paslaugų, skatintų sveiką gyvenimo būdą, kreipimąsi pagalbos, leistų jaunimui gauti psichikos sveikatos paslaugas jiems prieinamose vietose.

Žmogaus teisių sąvoka programoje minima ne kartą. Partija žada užtikrinti ir saugoti žmogaus teises ir laisves, kovoti su visų formų diskriminacija, įskaitant diskriminaciją dėl lyties, rasės ar etninės kilmės, dėl religijos, amžiaus, negalios ir kalbos. Verta atkreipti dėmesį, kad minimi ne visi diskriminacijos pagrindai, pavyzdžiui, lytinė (seksualinė) orientacija yra neminima. Sąsajos tarp žmogaus teisių ir psichikos sveikatos neaptiriamos.

Programoje aptiriamos priemonės, skirtos žmonių su negalia gyvenimo kokybės gerinimui. Tarp jų žadama: didinti paramą „specialiųjų poreikių turinčioms šeimoms“, „užtikrinti asmenų su negalia teisę į savarankišką gyvenimą“ ir kt. Žmonės su psychosocialine ar (ir) intelekto negalia nėra paminėti. Neaptariama socialinės globos pertvarka. Kadangi žmonių su negalia teisei į savarankišką gyvenimą bendruomenėje įgyvendinti reikia įvairių kompleksinių paslaugų, nėra aišku, kaip tai būtų pasiekta.

Ketinama plėsti „priklausomybės ligų prevencijos, gydymo ir reabilitacijos“ įstaigų tinklą. Numatoma alternatyva atsakomybei (turbūt turima omenyje baudžiamoji atsakomybė) už „narkotikų laikymą ir įsigijimą“, jei apsisprendžiama gydytis ar kreipiamasi kvalifikuotos pagalbos. Ketinama uždrausti žalos mažinimo iniciatyvas. Pastebėtina, kad pastaroji priemonė tiesiogiai didintų diskriminaciją ir būtų itin kenksminga konkrečių žmonių ir visuomenės psichikos sveikatai.

Lietuvos regionų partija

Lietuvos regionų partijos programos psichikos sveikatos pjūviu apžvelgti nepavyko – apie psichikos sveikatą nėra neužsiminta. Tema – nesvarbi?

Nors programoje deklaruojamas rūpestis žmonių su negalia teisėms, įtraukiojo ugdymo tikslai priešinami su „kitų tose pačiose klasėse besimokančių vaikų interesais“. Tokiu būdu paminamos žmogaus teisės.

Programoje taip pat atskleidžiamas priešiškus įvairioms visuomenės grupėms, pavyzdžiui, LGBTQ+ bendruomenei, tautinėms mažumoms, migrantams.

Diskriminacija žaloja konkrečių žmonių ir visuomenės psichikos sveikatą. Taigi vertiname šias nuostatas itin neigiamai.

Lietuvos liaudies partija

Išsamios Lietuvos liaudies partijos programos versijos rasti nepavyko. Tik 10 punktų įsipareigojimus, skelbiamus Vyriausios rinkimų komisijos leidinyje.

Tarp šių punktų – apie psichikos sveikatą neužsiminta.

Tačiau vietą rado LGBTQ+ menkinimas, dezinformacija dėl Stambulo konvencijos.

Diskriminacija žaloja konkrečių žmonių ir visuomenės psichikos sveikatą. Taigi vertiname šias nuostatas itin neigiamai.

Lietuvos žaliųjų partija

Lietuvos Žaliųjų partija skyrė daug dėmesio psichikos sveikatai bei žmonių, besinaudojančių psichikos sveikatos paslaugomis, teisėms – kiek pažadai konkretūs?

Programoje psichikos sveikatos tema aptariama atskirai ir detalai. Įvardijamos problemos – psichikos sveikatos sutrikimų diagnozavimo statistika, stigma ir diskriminacija.

Pabrėžiamas horizontalus požiūris į psichikos sveikatą, principas „psichikos sveikata visose politikose“. Atitinkamai pasiūlymai spręsti psichikos sveikatos problemas platus, pavyzdžiui, siekis apsaugoti apie psichologinį smurtą darbe pranešusius asmenis.

Visgi netrūksta pasiūlymų ir orientuotų konkrečiai į psichikos sveikatos paslaugų gerinimą. Teigiama, kad reikėtų vengti „perteklinio medikamentinio gydymo“. Ketinama priimti Psichologų veiklos įstatymą, didinti šios profesijos prestižą ir sąlygas darbui. Tokiu būdu tikimasi padidinti šių paslaugų prieinamumą.

Taip pat ketinama psichikos sveikatos paslaugas padaryti prieinamas atokiuose regionuose, skatinant ministerijų tarpusavio koordinavimąsi, nors nėra paaiškinta, kaip konkrečiai šis bendradarbiavimas išspręstų specialistų trūkumo regionuose problemą. Taip pat stinga konkretumo, apie kokias paslaugas kalbama, ar ketinama plėsti paslaugų spektrą.

Daugiau dėmesio skiriama žmonių, gaunančių psichikos sveikatos paslaugas, teisių užtikrinimui. Deklaruojamas siekis vengti priverstinio laisvės apribojimo ir atskirties. Siūlomas „išankstinio įsakymo“ (turbūt turima omenyje išankstinis nurodymas) mechanizmas kaip alternatyva neveiksnumo nustatymui. Atkreipiamas dėmesys, kad ši priemonė padėtų

žmonėms, patiriantiems psichikos sveikatos sutrikimų, „apsisaugoti nuo per didelės kontrolės ar ribojimų“. Taip pat ketinama sukurti teises priemones, leidžiančias žmonėms, gaunantiems psichikos sveikatos paslaugas, ginti savo interesus.

Psichikos sveikatos stigmati mažinti žalieji siūlo didinti informacijos apie psichikos sveikatą prieinamumą, organizuojant viešinio kampanijas. Visgi verta atkreipti dėmesį, kad programoje aptariant psichikos sveikatą vartojama sąvoka „psichikos ligos“, kuri atspindi pasenusį biomedicininį požiūrį į psichikos sveikatą, o ne šiuolaikinį biopsichosocialinį.

Akcentuojama savižudybių prevencija. Minimas rizikos ženklų atpažinimo ir reikiamos pagalbos suteikimas, nors neaišku, kokioms grupėms ar koku būdu šie įgūdžiai būtų stiprinami, ar būtų kuriamos naujos, ar tęsiamos jau egzistuojančios iniciatyvos. Taip pat žadamas emocinės paramos ir psichologinės pagalbos prieinamumas.

Programoje apie vaikų psichikos sveikatą užsimenama aptariant patyčias, ypač socialiniuose tinkluose. Ketinama įpareigoti platformas greičiau reaguoti į tokius atvejus. Taip pat stiprinti programas mokykloje ugdant „jaunimo sąmoningumą ir skaitmeninę etiką“.

Švietimo kontekste deklaruojama, kad įtraukus ugdymas būtinas. Visgi iškeliamą problema, kad mokytojai sako neturintys medicininio išsilavinimo, kad „galėtų atpažinti moksleivių su specialiaisiais poreikiais sutrikimais ir galėtų juos valdyti“. Siūloma kiekvieną atvejį spręsti individualiai. Visgi kyla klausimas ar į vaikus su negalia ar (ir) emocijų ir elgesio sunkumais nežvelgiama pernelyg iš biomedicininės perspektyvos.

Žmogaus teisėms, įvardijant konkrečias pažeidžiamas grupes ir priemones diskriminacijai mažinti, skiriama daug dėmesio. Visgi žmonės su psichosocialine ar (ir) intelekto negalia nėra paminėti. Neaptariama socialinės globos pertvarka.

Išsamiai aptariama priklausomybių problema. Aptariamas švietimas pasitelkiant informacinės kampanijas, mokyklos programas. Taip pat ir pagalbos galimybių didinimas ir paslaugų tinklo plėtra. Ketinama sudaryti sąlygas priklausomybių konsultantams dirbti seniūnijose, skatinti „savipagalbos grupių formavimąsi“, suteikti galimybę kai kuriems kalintiems bausmę pabaigti reabilitacinėse bendruomenėse.

Lietuvos socialdemokratų partija

Psichikos sveikatos gerinimas – vienas iš LSDP programos akcentų. Kiek planuose ambicijos?

Gerinant psichikos sveikatą ketinama remtis biopsichosocialiniu modeliu – didinti psichoterapinių paslaugų prieinamumą. Taip pat žadama išskirtinį dėmesį skirti psichikos sveikatos strategijai įgyvendinti ir savižudybių skaičiui mažinti. Šie tikslai visgi iš esmės atitinka dabartinės Sveikatos apsaugos ministerijos veiklos kryptis. Stinga konkrečių priemonių įvardijimo. Pavyzdžiui, savižudybių mažinimui gali būti pasitelkiamos įvairios priemonės, nemažai jų Lietuvoje išbandyta, pasiteisinusių ir ne. Kokias priemones pasitelktų LSDP?

Programoje neminima psichikos sveikatos stigma ir nenumatomos priemonės jai mažinti, stiprinti žmonių su psichikos sveikatos patirtimi balsui ir įsitraukimui į paslaugų vystymą.

Programoje bendrai deklaruojama tvirta pagarba žmogaus teisėms. Tačiau žmogaus teisių tema nesiejama su psichikos sveikata. Nėra keliami klausimai, pavyzdžiui, kaip geriau užtikrinti psichikos sveikatos paslaugų vartotojų teises.

Papildomas dėmesys skiriamas „kovai su priklausomybėmis“. Rašoma apie prevencines priemones – informacijos apie alkoholio ir narkotikų žalą sklaidą, prevencines stebėsenos priemones mokyklose. Taip pat ketinama skirti pakankamai lėšų „priklausomų žmonių gydymui: tiek lengvos formos programoms, tiek ir reabilitacinėms klinikoms“ bei parengti „kompleksinę, mokslu paremtą narkotikų daromos žalos mažinimo programą“. Neaišku, kuo šios priemonės būtų skirtingos nuo dabar veikiančių žalos mažinimo paslaugų.

Dėmesys žmonėms su negalia – dar vienas svarbus akcentas programoje. Minima Jungtinių Tautų Žmonių su negalia teisių konvencija. Rašoma apie kliūčių, įskaitant ir informacines, pašalinimą, siekį užtikrinti žmonių su negalia teisę bendruomenėje gyventi savarankiškai ir visavertiškai. Visgi žmonės su psychosocialine ar (ir) intelekto negalia specifiškai nėra paminėti. Neaptariama socialinės globos pertvarka.

Programoje užsimenama ir apie vaikų psichikos sveikatą, skiriamas dėmesys specialiųjų ugdymosi poreikių, autistiškų bruožų ar elgesio sunkumų turintiems vaikams. Rašoma apie palankias sąlygas, asmeninę pagalbą. Numatomas psichologų rengimo „sustiprinimas“ ir etatų mokykloje skaičiaus didinimas. Nors „sustiprinimas“ gan neapibrėžtas – ar tai reiškia, kad tiesiog bus rengiama daugiau psichologų? Ar keisis rengimo programos?

Aptariant įtraukų švietimą vienos programos vietose kalbama apie „specialiuosius ugdymosi poreikius“, kitose – lieka tik „specialieji poreikiai“. Dar kitose programos vietose iškyla tokios frazės kaip „jaunuoliai, turintys didelių iššūkių keliančio elgesio sunkumų“. Panašu, kad stengiantis naudoti etišką kalbą, dar partijai nėra aišku, kaip tai daryti.

Nacionalinis susivienijimas

Kaip psichikos sveikatos sunkumus, anot Nacionalinio susivienijimo, išspręs prigimtinis dorovės įstatymas?

Nacionalinio susivienijimo partijos programoje atskiro dėmesio psichikos sveikatai nėra. Aptariant sveikatos apsaugą teigiama, kad visuomenės sveikatos būklę veikia ne tik medicininės, bet ir socialinės, ekonominės bei psichologinės sąlygos. Tačiau su psichikos sveikata susiję žmonių sunkumai neanalizuojami. Jie pristatomi kaip nulemti visuomenės moralinio nuosmukio: „Jeigu krašte plinta alkoholizmas, narkomanija, asocialaus elgesio įpročiai, <...> sveikatos apsauga bus nepajėgi efektyviai spręsti sveikatos problemų.“

Taigi partija nesiūlo jokių veiksmų, kurie gerintų psichikos sveikatos priežiūros sistemą, plėstų paslaugų spektrą. Nėra ketinama mažinti psichikos sveikatos stigmą. Nėra svarstoma, kaip rūpintis žmonių su psychosocialine ar (ir) negalia teisėmis. Galiausiai nėra skiriama dėmesio vaikų psichikos sveikatai ar savižudybių prevencijai.

Be to, programoje taip pat reiškiamos diskriminacijos pažeidžiamų grupių atžvilgiu, pavyzdžiui, LGBTQ+ bendruomenei, tautinėms mažumoms, migrantams. Vartojamos įvairios su dezinformacija ir melagienomis siejamos frazės.

Diskriminacija žaloja konkrečių žmonių ir visuomenės psichikos sveikatą. Taigi vertiname šias nuostatas itin neigiamai.

Tautos ir teisingumo sąjunga

Tautos ir teisingumo sąjungos (centristai, tautininkai) programoje apie psichikos sveikatą nėra neužsiminta.

Tačiau partija siūlo įvairias priemones, kuriomis paminamos žmogaus teisės.

Viena vertus, siūloma mokyklose kurti saugią aplinką, be patyčių, kita vertus – programoje atvirai menkinamos atskiros visuomenės grupės. Skatinama diskriminacija, ypač dėl lytinės orientacijos ar lytinės tapatybės. Vartojamos įvairios su dezinformacija ir melagienomis siejamos frazės.

Su žmogaus teisėmis nesuderinamos priemonės aptariamoms ir kalbant apie socialiai pažeidžiamus asmenis. Pavyzdžiui, ketinama mažinti išmokamas daugiavaikėms moterims, jei jos nenurodo, kas yra vaikų tėvas.

Diskriminacija žaloja konkrečių žmonių ir visuomenės psichikos sveikatą. Taigi vertiname šias nuostatas itin neigiamai.